

jéről, amely képes a pozitív célok szolgálatában állva együttesen fellépni a rendbontók, hanyagok, egyszóval a széthúzók ellen. A pedagógusnak azonban *számolnia kell* az osztályközösséghez tartozó gyermekek pájtási kapcsolataival, mert ez is hozzásegíti ahhoz, hogy helyesen tervezze el a nevelői ráhatásokat, fejlessze a gyermekek személyiségét stb. A pájtási kapcsolatok *megismerése, feltárása* tehát *segíti* a pedagógust a közösség-formálás munkájában.

A szerkesztőség helyet biztosított a vitának. Dr. Geréb György és dr. Zsámbéki László álláspontja továbbra is eltér abban, hogy a spontán csoportosulások, a társas kapcsolatok közösséget formáló erőnek tekint-

A gyermekek véleménye egyben jellemző adatokat szolgáltat arra vonatkozóan is, milyen képet alkot egy kialakuló, formálódó osztályközösség a beletartozó pájtásokról, azok munkájáról, magatartásáról.

A közösségről vallott makarencói nézetek megértése és magunkévá tétele tehát előfeltétele annak, hogy mélyre hatoljunk egy osztály társas szerkezetének megismerésében, az utóbbit azonban nem teszi feleslegessé, sőt hasznos segítőt kap benne.

Dr. Geréb György

hető-e. Abban viszont megegyeznek, hogy az osztályközösség kialakításában előnyös, ha a pedagógus ismeri az osztályában kialakuló, változó társas, pájtási kapcsolatokat. Ennek feltárásához nyújt többek között segítséget a közölt pszichológiai eljárás mód.

Műhely

KONTÚRRAJZOK SZEREPE A FÖLDRAJZÓRÁKON

A rajzi szemléltetés a földrajzoktatásban szinte végig kíséri az oktatás minden fő mozzanatát. A tanár táblai rajzai olyan tényanyagot nyújthatnak, amelyek elemzése során általánosításokig juthatnak el a tanulók és ezeket a tanulók munkafüzetükbe lerögzítik.

A tanulók számára rendszeresített munkafüzet előnyomott kontúrrajzai jelentősen segítik a tanulók munkáját. A tanárnak a táblai rajzait általában minden segédlet nélkül kell elkészítenie, s ez nem könnyű feladat. Éppen ezért szólnunk olyan többé-kevésbé ismert, de nem mindenkor alkalmazott eljárásokról, amelyek segítik a tanárt táblai rajzai készítésében. Egyszerű sémákat, befoglaló formákat alkalmazhat a tanár többek között világrészek, országok kontúrjainak a rajzolásakor is. Egy-egy világrész, egy-egy ország földrajzi anyagának a feldolgozása általában a helyzet meghatározásával, majd az elhatárolással kezdődik. A feldolgozott anyag rögzítése megkívánja, hogy a tanár a táblán vázolja a világrész, az ország határvonalát, kontúrját.

Afrika helyzetének, partvonalának a megértéséhez a fal- és kézitérképek segítségével történik. A térképszemlélet a beszélgetés módszerének az alkalmazására nyújt lehetőséget. A térképen látottak megfigyelésre, té-

nyek felismerésére, megállapításokra készítetik a tanulókat. A térképszemlélet földrajzi tételek megfogalmazásához vezet, amelyekben földrajzi összefüggéseket láttat meg a tanár.

Afrika térképén megállapíttatja a tanár, hogy felső részén Európa déli partvidéke látható. Kérdésére a tanulók felsorolják Európa három nagy déli félszigetét. A megfigyeltetés alkalmazása lehetőséget nyújt arra, hogy a tanulók megállapítsák: Afrika Európától délre terül el; a két földrész a Gibraltári szorosnál van legközelebb egymáshoz; Ázsiától a Szezi-csatorna, illetve a Vörös-tenger választja el. A térkép alapján a tanulók beszámolnak arról, hogy Afrikát az egyes világ-tájak felől mely tengerek, illetve óceánok határolják. A térkép gazdag tartalmából kiemelik, leolvassák a világrész helyzetére, hatáira vonatkozó tényeket.

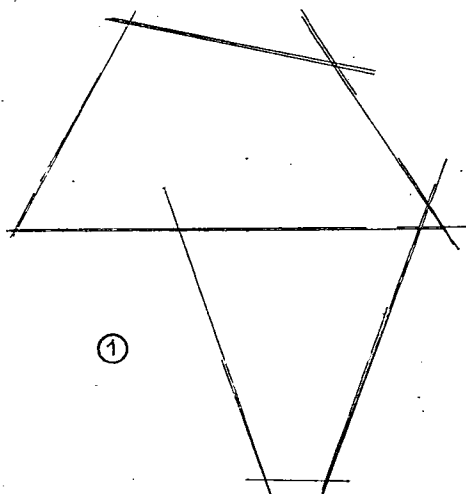
Mindezt a tanár a táblára, a tanulók a munkafüzetükbe rögzítik. A tanulóknak a tanárral együtt kell dolgozniuk. Éppen ezért várniuk kell, míg a tanár Afrika körvonalait felrajzolja a táblára, mivel ez megvan a tanulók munkafüzetében. A tanár munkáját kísérik figyelemmel. Közölje a tanár, hogy mivel a táblán előrerajzolt kontúrok nincsenek, ezt meg kell gyorsan rajzolni. De hogyan? S míg ezt mondja, a falitérképhez megy és fölötte egy trapézt, majd egy három-

szöveget rajzol. Ez az a séma, amelyre többek között (hisz más sémát is kereshet a maga számára a tanár), felbontható Afrika. Lássuk meg a tanuló is, hogy a séma magába foglalja Afrika területét s alkalmas arra, hogy a világrész partvonalát könnyedén, gyorsan megrajzolja. Majd a tanár a táblához megy, s először a tábla fölött a levegőben húzza meg a trapéz és a háromszög körvonalait. Egyszer-egyszer érintse krétájával a táblát. Több, halvány, lendületes vonallal készüljön el a trapéz és a háromszög, Afrika területét befoglaló séma.

Ezután már együttesen rajzolhat a tanár és a tanulók. A tanulók színes írónnal áthúzzák a munkafüzetükben levő kontúrvonalat.

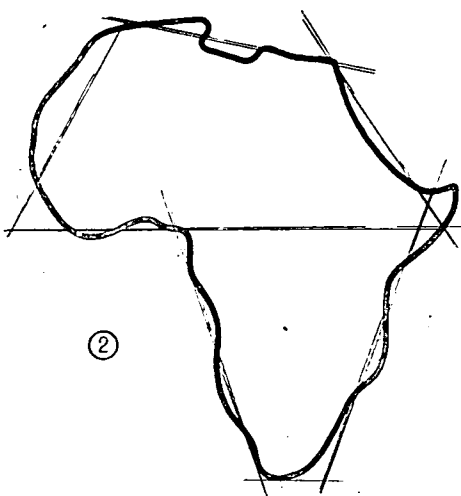
Először az északi, majd a keleti és végül a világrész nyugati partvonalát húzzák meg. Az északi partvonal rajzolásánál a kiindulópont a Gibraltári-szoros. Keressék meg a tanulók a kéztérképükön, majd a munkafüzetükben levő kontúrrajzon. A Gibraltári-szoros helyének megfelelő pontról indítja el a rajzát a tanár is — munka közben vessen egy-egy pillantást a tanár a falitérképre. Erre hívja fel a tanulók figyelmét is. Vessenek rajzolás közben egy-egy pillantást a tanulók is a kéztérképre.

Rajzolás közben kérdéseket intézhet a tanár az osztályhoz, majd egy-egy tanulót fel is szólíthat. Tőlük számonkéri, visszakérdezi

a feldolgozott anyag egy-egy részlegét. Pl. Melyik világrésztől választja el a Földközi-tenger Afrikát; vagy mely világrészek fogják közre a Földközi-tengert? — Melyik tenger tárolja északról Afrikát? Közben a part-

vonal rajzolása elkészül Szuezig. Itt beszámolnak a tanulók a Szuezi-csatornáról tanul-takról. Majd a tanár egy másik kérdésére felsorolják Afrika keleti határait. (Szuezi-csatorna, Vörös-tenger, Indiai-óceán.) Ezután

megrajzolják Afrika keleti partvonalát. Közben ismét alkalom kínálkozik; hogy a tanulók felsorolják Afrika keleti határait.

Az előbbieket szerint történik Afrika nyugati partvonalának a megrajzolása is. A keleti partvonal rajzolásánál a Szomáli-félszigetet, míg a nyugatinál a Guineai-öblöt, mint Afrika partvonalának jellemzőit emelje ki a tanár.

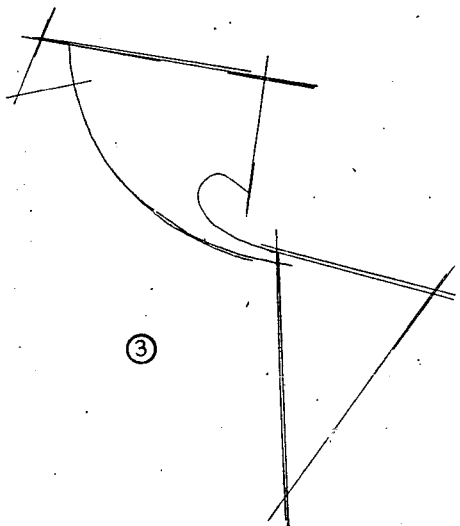
Az ily módon elkészített vázlatba berajzolják a tanulók Afrikát határoló tengerek és óceánok nevének a kezdőbetűit. Másik megoldásként a tanulók csupán a táblarajzba írják be, míg a munkafüzetbe való beírás házi feladat is lehet.

A rajzolás a *térképszemléletből* indult el, kiemelve Afrika partvonalának leglényegesebb vonásait. A rajz *analizált*, s így a térképpel szemben áttekinthetőbbé tette az idevonatkozó ismeretanyagot, ugyanakkor tudatosabbá teszi a sémákon, a kontúrvonalakon keresztül a kontinens partvonalának legfőbb jellemzőit. A rajz *cselekvésre* készítette a tanulókat. Mindezek, valamint a rajzolás közben történt megfigyelések és megállapítások hozzájárultak a feldolgozott anyag rögzítéséhez.

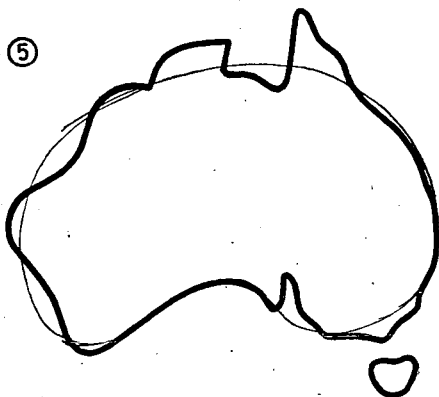
Afrika partvonalának a megrajzolása nem volt nehéz, mivel kevés az öböl, félsziget. Sokkal nehezebb Európa, vagy Ázsia partvonalának a megrajzolása. Az előbbiekkal való összehasonlítás eredményeképpen is megállá-

píthatja a tanár, hogy Afrika partvonala egyszerű, Afrika partvonala tagolatlan.

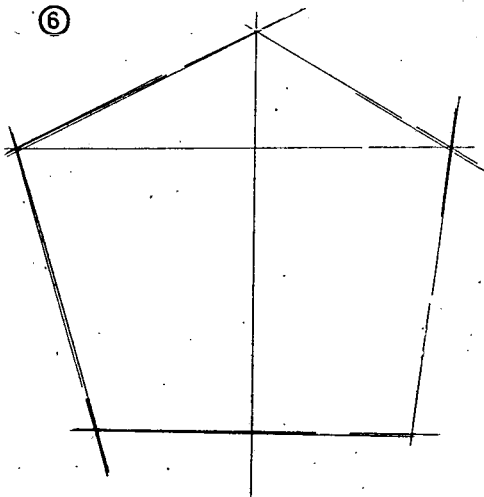
Amerika megfelelő anyagának a feldolgozásánál ugyanúgy járhatunk el, mint Afrika esetében. Egyszerű sémák, befoglaló formák alkalmazásával készíthetjük el Amerika kontúrját is.

⑤

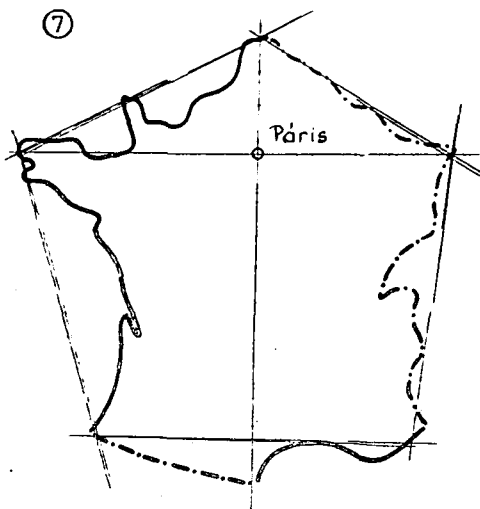
⑥

Első esetben a kontúrrajz természetesen több részletet tartalmaz, mint a második esetben, amikor is a generalizálás fokozottabban alkalmazható.

Egyszerű sémák, illetve befoglaló formák lehetővé teszik Ausztrália partvonalának a megrajzolását is.

Franciaország kontúrjait befoglaló formának leglényegesebb pontjait a tanár megbeszélheti a tanulókkal. Ezeknek a helyét rögzítheti a fal-, illetve a kéztérképen.

Ezek után rajzolja meg a legjellemzőbb pontokat összekötő egyeneseket, amelyek az Atlanti-óceán, Földközi-tenger partvonalait, majd a későbbiek a szárazföldi határokat jelzik. A kontúrvonal, a határvonal megrajzolása közös munka. Egy-egy szakasz megrajzolása előtt, közben, vagy után megbeszéljük a kiemelendő ismereteket, a séma, a kontúr formai vonatkozásainak leglényegesebb sajátosságait.

Helyes, ha a rajz befejezésekor is ismételtén felújítja a tanár a megfelelő ismereteket, s közben kezdőbetűkkel jelzik a Franciaországot határoló tengerek, országok neveit. (Franciaország két tengerrel érintkezik, délről — Spanyolország felől — Pireneusok, míg kelet felől az Alpok határolják. Itt két országgal határos: Olaszországgal és Svájjal. Északkelet felől a Német Szövetségi Köztársasággal, Luxemburggal és Belgiummal határos.) Mindezt ábrázolja az elkészített vázlat, mindez onnan leolvasható.

Nagy-Britannia partvonalának megrajzolásához is találhatunk megfelelő formát, sémát. Nagy-Britannia partvonala erősen tagolt, hosszú, mély, keskeny öblök jellemzik. Ezt kell rajzunkban is kifejezésre juttatni. Ezek az öblök jó kikötők.

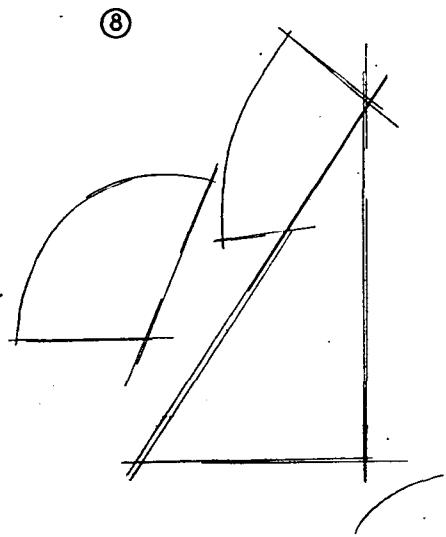
Délkeleten a kontinens partvonalát csak jelezzük. A 33. km széles Calaisi-szorosnál.

A sémák alkalmazása segíti a tanárt táblai rajzoknak a készítésénél, gyorsítja munkáját, biztosítja a rajzának megfelelő arányait, segíti a lényeg kiemelésében.

A tanulók megfigyelhetik tanáruk munkáját. Láthatják, hogy a térkép alapján készül

a séma. Fejleszti formaérzéküket, térszemléletüket.

A kontúrrajzok nem térképek, még csak nem is a fal-, vagy kézitérkép másolatai. Minél egyszerűbbek, minél jellemzőbbek, annál jobbak.

Természetesen egy-egy világrész, vagy ország kontúrjainak megrajzolásánál az általunk javasoltak helyett más befoglaló formák is segítséget nyújthatnak.

Németh István